

Przegląd Badań Edukacyjnych Educational Studies Review

ISSN 1895-4308
nr 34 (2021), s. 7–42

Agnieszka Wałęga

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9585-5965>

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska

e-mail: awalega@umk.pl

Maria Lipowska (1913–1985) – szkice do biografii

Maria Lipowska (1913–1985) – Sketches for Biography

<http://dx.doi.org/10.12775/PBE.2021.018>

Abstract

The aim of the article is to remind the figure of Maria Lipowska – associated with pedagogy on The Nicolaus Copernicus University in Toruń in the years 1945–1983. This paper is part of the study on restoring the history of women working at the University in Toruń. In the literature so far there have been no broader studies devoted to this character. Based on the source materials collected in the Archive of the Nicolaus Copernicus University in Toruń, in the context of changes in Polish higher education, Lipowska was presented, indicating her significant contribution to the development of pedagogy in Toruń especially in the didactic and organizational area.

Keywords: The Nicolaus Copernicus University in Toruń, pedagogy in Toruń, Maria Lipowska, biography, women's history.

Wprowadzenie

W 2020 roku w Wydawnictwie Naukowym UMK ukazała się publikacja pod znanym tytułem *Niewidzialne. Kobiety i historia Uniwersytetu Mikołaja*

ja Kopernika w Toruniu. Powstaniu tej publikacji towarzyszyło założenie, że „Historia Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w zasadzie pozbawiona jest zarówno perspektywy kobiecej, jak i historii kobiet” (Kola, 2020, s. 191). Założenie to jest aktualne także w odniesieniu do historii pedagogiki toruńskiej. W wydanej w 2009 roku publikacji pt. *Pedagogika toruńska. Od Katedry do Wydziału* skupiono się przede wszystkim na biografjach kolejnych kierowników Katedry Pedagogiki (1945–1976) oraz dyrektorów Instytutu Pedagogiki i Psychologii (1976–1990) – stanowiska te zajmowali wówczas wyłącznie mężczyźni. Z grona kobiet związanych z toruńską pedagogiką w ostatnich latach szerzej przybliżono postać Elżbiety Zawackiej (Borowicz i in., 2009; Frąckowiak i in., 2009). Pracowała ona jednak na UMK dość krótko – w latach 1975–1978. Analizując składy osobowe UMK w Toruniu, można zauważyć, że wśród stałych pracowników Katedry Pedagogiki przez szereg lat powtarza się nazwisko innej kobiety – Marii Lipowskiej. Jej związki z pedagogiką toruńską rozpoczęły się w 1945 roku, gdy podjęła studia pedagogiczne na utworzonym wówczas uniwersytecie i stosunkowo szybko objęła obowiązki zastępcy asystenta, a zakończyły się w 1983 roku, wraz z jej przejściem na emeryturę. Wtedy to we wniosku o nadanie jej orderu-odznaczenia KKOOP dziekan Wydziału Humanistycznego Witold Wróblewski podkreślał, że „jest [ona – A. W.] znanym i cenionym kontynuatorem myśli pedagogicznej profesora Kazimierza Sośnickiego” oraz „położyła duże zasługi w organizowaniu Katedry Pedagogiki w początkach rozwoju naszej uczelni” (AUMK, AO, cc).

Dotychczasowe publikacje poświęcone Lipowskiej opracował jej doktorant Stanisław Nalaskowski. W krótkim szkicu podsumował pracę naukową (przygotował bibliografię publikacji) i działalność dydaktyczną swojej promotorki (Nalaskowski, 1983), a kilkanaście lat później opracował jej biogram do *Słownika pedagogów polskich* (Nalaskowski, 1998). Wspominał o niej także krótko w jednym ze swoich ostatnich tekstów dotyczących początków oraz kolejnych etapów rozwoju toruńskiej pedagogiki (Nalaskowski, 2009). Nie powstał jednak dotychczas szerszy szkic biograficzny poświęcony tej postaci. Celem niniejszego tekstu jest więc przede wszystkim wypełnienie tej luki poprzez ukazanie drogi edukacyjnej, naukowej oraz zawodowej Marii Lipowskiej w świetle niewykorzystywanych do tej pory dokumentów archiwalnych ze zbiorów Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Są to przede wszystkim akta doktorskie i habilitacyjne oraz akta osobowe dokumentujące jej blisko 40-letnie związki z pedagogiką toruńską. Urzędowy charakter wykorzystanych materiałów archiwalnych pozwala na ukazanie Lipowskiej jako pracownika naukowo-dydaktycznego uczelni, zdecydowanie ogranicza jednak możliwości

uzyskania informacji o jej poglądach, przekonaniach czy cechach charakteru. Dalszych badań wymaga także ogólna ocena jej dorobku naukowego, którą w prezentowanym tekście zasadniczo ograniczono do opinii wyrażonych przez recenzentów pracy doktorskiej i habilitacyjnej.

Artykuł stanowi próbę nakreślenia biografii edukacyjnej Lipowskiej (Majorek, 1996, 1997), wpisuje się także w nurt badań nad historią kobiet, ze szczególnym uwzględnieniem okresu po 1945 roku, istniejących wówczas możliwości i ograniczeń ich rozwoju edukacyjnego i zawodowego (Stańczak-Wiślicz i in., 2020), zwłaszcza w obszarze karier akademickich (Kolbuszewska, 2020a, 2020b).

Droga edukacyjna i pierwsze doświadczenia zawodowe

Maria Lipowska urodziła się 19 marca 1913 roku w Częstochowie. Jej ojciec, Tomasz Kossecki, pracował jako nauczyciel szkół powszechnych (AO, w), matką była Felicja z Kozłowskich. Miała czworo rodzeństwa: dwóch braci – Mirosława i Bolesława (Bolesław jako jeńiec wojenny zaginął w czasie II wojny światowej na terenie Niemiec, rodzina poszukiwała go za pośrednictwem PCK) oraz dwie siostry – Bogumiłę i Dobrosławę (AO, i). Spośród pięciorga dzieci Tomasza i Felicji tylko dwie córki kontynuowały pedagogiczne zainteresowania ojca, oprócz Marii także Dobrosława zdobyła kierunkowe wykształcenie w Państwowym Liceum Pedagogicznym w Częstochowie.

Droga edukacyjna Lipowskiej rozpoczęła się w publicznej szkole powszechnej w Niechcicach, był to wówczas teren powiatu piotrkowskiego. W roku szkolnym 1923–1924 ukończyła ona szkołę powszechną i podjęła naukę w Prywatnym Żeńskim Gimnazjum Humanistycznym Heleny Trzcńskiej w Piotrkowie Trybunalskim (AO, f). To wtedy miała okazję poznać historię kobiety niezwykle zaangażowanej w sprawy oświaty i wychowania. Trzcńska była bowiem znaną działaczką społeczną i oświatową, która organizowała m.in. akcję strajkową 1905 roku (Bartczak, 2010; *Biuletyn okolicznościowy*, 2006).

Kolejne etapy edukacji Lipowskiej były wyraźnie ukierunkowane na zdobycie konkretnego zawodu. Po ukończeniu gimnazjum od 1 września 1929 do 15 czerwca 1932 roku uczyła się w Krakowie w Państwowej Szkole Zawodowej Żeńskiej w Seminarium Gospodarczym¹. Edukację tę zakończyła specjalistycznym egzaminem z gospodarstwa domowego jako głównego przedmiotu

¹ Seminarium to powstało w 1911 r. przy Miejskiej Szkole Gospodarczej, a w 1924 r. zostało przyłączone, jako odrębny wydział, do Państwowej Szkoły Zawodowej Żeńskiej.

nauczania w szkole tego typu. Otrzymała wówczas świadectwo uprawniające ją do nauczania w szkołach powszechnych (zarówno publicznych, jak i prywatnych). Na podstawie tego świadectwa mogła również, po odbyciu dwuletniej praktyki zawodowej, przystąpić do kolejnego egzaminu zawodowego na nauczycielkę szkół gospodarczych (AO, a).

Swoje kwalifikacje pedagogiczne uzupełniała następnie w Państwowym Seminarium dla Nauczycieli Szkół Rolniczych w SokołóWKu. Szkołę tę od 1927 roku prowadziła Jadwiga Dziubińska, aktywna działaczka ruchu ludowego, założycielka kilku szkół rolniczych, autorka nowatorskich programów kształcenia rolniczego oraz jedna z pierwszych ośmiu posłanek wybranych do Sejmu Ustawodawczego (Wieczorek, 1968; Michalski, 1981; Kondracka, 2017). Atmosfera tej szkoły oraz wzór osobowy samej Dziubińskiej z pewnością wywarły duży wpływ na osobowość Lipowskiej.

Posiadając odpowiednie kwalifikacje nauczycielskie, uzupełnione dodatkowym rocznym szkoleniem pedagogicznym, w roku szkolnym 1933–1934 Lipowska rozpoczęła pracę zawodową w szkolnictwie rolniczym. Pierwszą tego typu placówką, w której prowadziła zajęcia, jeszcze jako praktykantka nauczycielska, była Żeńska Szkoła Rolnicza w Nietążkowie. W kolejnym roku szkolnym pracowała już w Żeńskiej Szkole Rolniczej w Kowalewie Pomorskim, pełniąc obowiązki nauczycielki gospodarstwa domowego. Dłuższy staż pracy odbyła natomiast w Żeńskiej Szkole Rolniczej w Zagórzcu, gdzie była zatrudniona od listopada 1935 roku do momentu wybuchu II wojny światowej (AO, f). W opinii o jej pracy nauczycielskiej z tego okresu, wystawionej przez Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego, któremu podlegały zatrudniające Lipowską placówki oświatowe, zapisano: „Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego stwierdza, że p. Maria Kossecka, wychowanka Państwowego Seminarium Gospodarstwa Domowego w Krakowie, pracowała na terenie tu-tejszego Kuratorium [...] Pani Kossecka jest dobrą siłą nauczycielską, solidna, pracowita, o dużej inicjatywie i dużych zdolnościach pedagogicznych. Wyniki pracy można ocenić jako dobre” (AO, b).

Po czterech latach praktyki zawodowej przystąpiła do egzaminu kwalifikacyjnego i rok później, w 1938 roku, uzyskała dyplom nauczycielki szkół zawodowych stopnia niższego i gimnazjalnego (AO, c). Dalszą stabilizację zawodową Lipowskiej przerwał wybuch II wojny światowej. Okres okupacji spędziła na terenie Generalnego Gubernatorstwa, prowadząc tajne nauczanie (AO, e).

Po zakończeniu działań wojennych w jej życiu zaszły zasadnicze zmiany. Związała się z Toruniem, gdzie 1 września 1945 roku podjęła pracę nauczycielki w Państwowym Liceum i Gimnazjum Ogrodniczym. Jednocześnie rozpoczę-

ła studia pedagogiczne na nowo powstałym Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu². Jak sama pisała: „Przedmiot ten jest moim umiłowanym przedmiotem i jestem szczęśliwa, że mogę kształcić się po linii moich zamiłowań” (AO, c). Zamiłowania te rozwijała także w Naukowym Kole Studentów Pedagogiki, do którego należała w latach 1945–1948, pełniąc m.in. obowiązki sekretarza (AO, l). W trakcie studiów pedagogicznych zdała z wynikiem bardzo dobrym egzaminy z psychologii ogólnej, historii wychowania (z uwzględnieniem historii wychowania w Polsce na tle rozwoju społecznego i prądów etycznych), psychologii wychowawczej i pedagogiki eksperymentalnej, socjologii oraz pedagogiki i dydaktyki. Egzamin z pedagogiki i dydaktyki miał wówczas dość szeroki zakres, obejmował bowiem nie tylko przegląd aktualnych kierunków ich rozwoju oraz szczegółową znajomość twórczości jednego ze współczesnych autorów pedagogicznych, ale także elementy ustawodawstwa szkolnego i organizacji szkolnictwa. Jedynie z logiki z metodologią i teorią poznania oraz historii filozofii otrzymała ocenę dobrą (AO, i, k).

Studia ukończyła 30 grudnia 1950 roku uzyskaniem dyplomu magistra filozofii z zakresu pedagogiki. Jej praca magisterska dotyczyła problemów talentu pedagogicznego (AO, w). W ocenie kierującego wówczas Katedrą Pedagogiki Kazimierza Sośnickiego praca ta „jest dowodem jej dużej wiedzy, samodzielności myśli i doskonałej metody naukowej. Na Sesji Naukowej Studentów UMK praca ta została odznaczona jako wybitna” (AO, h). W 1953 roku na łamach „Sprawozdań Towarzystwa Naukowego w Toruniu” ukazał się krótki tekst pt. *Problem talentu pedagogicznego* odnoszący się do jej pracy magisterskiej.

Lipowska należała do grona pierwszych studentów toruńskiej uczelni. Tak o tej grupie, z perspektywy wykładowców i władz uczelni, wypowiadał się pierwszy Rektor UMK Ludwik Kolankowski: „Młodzież uniwersytecka, której liczba doszła do cyfry 1605, odznaczała się pełną dojrzałością i powagą w studiach. Życie jej płynęło jednak wśród ciężkich warunków. Pochodząc na ogół ze środowisk ubogich, zarobkując sama, z trudem i niedostatecznie skupiała się ta młodzież głównie dokoła sprawnie funkcjonującej Bratniej Pomocy” (Kolankowski, 1957, s. 26). Wśród osób przyjętych wówczas na studia pedagogiczne przeważali czynni zawodowo nauczyciele, którzy, jak po latach wspominała Lipowska: „[...] po swojej pracy zasiadali w ławkach uczelni, aby do późnych godzin wieczornych, korzystając ze swej wielkiej szansy historycznej, uczyć się” (Lipowska, 1974, s. 29). Szansę tę niewątpliwie stwarzało im powołanie uni-

² Zmiany dotyczyły także jej życia osobistego, wyszła wówczas za mąż za Jerzego Lipowskiego, z którym rozwiodła się w 1965 r. (AO, w).

wersytetu w Toruniu. Należy jednak podkreślić, że w okresie gdy Lipowska studiowała i pracowała na UMK, nauka i oświata znajdowały się pod ścisłą kontrolą władzy centralnej. Nad edukacją i badaniami naukowymi zaczęto wówczas sprawować polityczną kontrolę w celu ograniczenia ich autonomii (Kozłowski, 1999; Hübner, 1992; Wojtczak, 2013; Conelly, 2014). Szczególną uwagę zwrócono na kierunki humanistyczne, które w ocenie władz w najszerszym zakresie kształtowały postawy młodych ludzi. Wśród nauk poddanych ścisłej kontroli państwa znalazły się także nauki pedagogiczne. Podejmowano również działania mające na celu upodobnienie polskich uczelni wyższych do wzorów radzieckich. Wyraźnym krokiem w kierunku sowietyzacji polskich uniwersytetów była m.in. ustawa z 1951 roku o szkolnictwie wyższym i pracownikach nauki. Na fali odwilży w 1956 roku na pewien czas przywrócono uczelniom część autonomii, zaczęły rozwijać się kierunki badań humanistycznych, do pracy powróciła część odsuniętych wcześniej profesorów. W 1958 roku zniesiono niektóre zmiany w funkcjonowaniu uczelni wprowadzone przed siedmiu laty, jednak już w latach 60. ponownie ograniczano zakres ich autonomii, co wywarło znaczący wpływ na działalność polskich uniwersytetów w latach 70. i 80. XX wieku.

Uniwersytet w Toruniu także znajdował się pod ścisłą obserwacją władz, zwłaszcza ze względu na fakt budowania jego struktur kadrowych z pracowników uczelni lwowskiej i wileńskiej, silne wpływy Kościoła (m.in. duszpasterstwa akademickiego oo. jezuitów) oraz „drobnomieszczański” charakter samego miasta. Do pierwszych działań ograniczających pracę toruńskiej uczelni doszło już na przełomie lat 40. i 50. XX wieku, gdy z pracy zwolniono wielu wykładowców uznanych przez władze za „reakcyjnych” oraz dokonano znaczących zmian w strukturze uczelni. W latach 50. wygaszono m.in. studia prawnicze oraz większość kierunków studiów prowadzonych na Wydziale Humanistycznym, pozostawiając jedynie historię i filologię polską, co stanowiło realne zagrożenie dla dalszego funkcjonowania uczelni i jej rangi (Kozłowski, 1999). W tym trudnym dla UMK okresie Lipowska rozpoczęła pracę na Wydziale Humanistycznym w Katedrze Pedagogiki.

Praca dydaktyczna i naukowa na UMK

Studia wyższe Lipowska podjęła w wieku 32 lat, będąc już od ponad dekady wykwalifikowaną i czynną zawodowo nauczycielką. Z pewnością jej dotychczasowe wykształcenie oraz doświadczenie ułatwiły jej doskonale odnalezienie się w roli studentki oraz zwróciły na nią uwagę wykładowców. Już podczas

studiów pełniła obowiązki zastępcy asystenta przy Katedrze Pedagogiki (w wymiarze połowy etatu, 15 godzin tygodniowo, od 1 września 1946 do 31 sierpnia 1948 roku) oraz młodszego asystenta – od 1 września 1948 roku (AO, d; AO, f). Takie rozwiązania stosowano już w okresie międzywojennym. W 1932 roku, na mocy Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej (1932), zastępcą asystenta mógł zostać student, który ukończył co najmniej 3 rok nauki, natomiast od roku akademickiego 1947/1948 przewidziano taką możliwość już dla osób po 2 roku (Kolbuszewska, 2020b, s. 210). Zmianie stopniowo uległ też wymiar czasu pracy tej grupy – od 30 godzin tygodniowo, zatwierdzonych Rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z 1933 roku, do 36 godzin, zatwierdzonych Rozporządzeniem Ministrów w 1951 roku.

W początkowym okresie funkcjonowania toruńskiego uniwersytetu w skład Katedry Pedagogiki wchodziło 7 osób, w tym 5 mężczyzn i 2 kobiety. Oprócz kierującego Katedrą Sońnickiego byli to rozpoczynający na UMK swoją karierę akademicką na stanowiskach asystenckich Stefan Wołoszyn, Bolesław Pleśniarski i Kazimierz Moroz. Gdy na początku lat 50. XX wieku Lipowska ubiegała się po raz kolejny o zatrudnienie na stanowisku młodszego asystenta, w Katedrze obsadzone były jeszcze dwa takie etaty. Otrzymali je studenci pedagogiki Paweł Dąbrowski³ i Jadwiga Teliczek⁴ (Sońnicki, 1957), lecz okres ich zatrudnienia nie został przedłużony na kolejne lata. Taką możliwość otrzymała jednak Lipowska, której referencje zapewнили naczelnik Kuratorium Okręgu Szkolnego Pomorskiego mgr Stefan Żytko, dyrektorka Państwowego Liceum Ogrodniczego inżynier Jadwiga Kowalska oraz były pracownik Katedry Wołoszyn, wówczas już doktor i zastępca profesora Uniwersytetu Poznańskiego (AO, i). Po kolejnych latach pracy w listopadzie 1952 roku Lipowska została asystentem, a na początku 1953 roku starszym asystentem w Katedrze Pedagogiki UMK. Na możliwość podjęcia przez nią pracy na uczelni w znacznym stopniu wpłynęła ogólna trudna powojenna sytuacja szkolnictwa wyższego. W wyniku strat osobowych pracowników tego szczebla edukacji oraz powstania nowych ośrodków uniwersyteckich pojawiło się wiele wakatów, co umożliwiło m.in. zatrudnienie studentów niższych lat studiów w charakterze pomocniczych sił naukowych (Kolbuszewska, 2020b, s. 210).

³ Dąbrowski (ur. 1911) jako absolwent seminarium nauczycielskiego był już w latach 30. XX w. czynnym nauczycielem szkół powszechnych (Kalembka, 2006, s. 166).

⁴ Teliczek (ur. 1924) w 1953 r. podjęła pracę na Politechnice Śląskiej, była także nauczycielką w Liceum Pedagogicznym w Zabrze. W 1977 r. na Uniwersytecie Warszawskim obroniła pracę doktorską pt. *Uwarunkowania powodzeń i niepowodzeń w studiach technicznych*, przygotowana pod kierunkiem Wołoszyna (Kalembka, 2006, s. 690).

Początkowo Lipowskiej powierzono zajęcia z zakresu elementów nauk pedagogicznych dla studentów kierunków nauczycielskich. Na początku lat 50. XX wieku, w związku z przeprowadzaną w kraju reorganizacją uczelni wyższych, Katedra zmieniła zakres swoich działań – została zobowiązana do pełnienia roli usługowej wobec innych wydziałów poprzez organizowanie kształcenia pedagogicznego większości studentów UMK. Zwiększyło to znacząco zakres obowiązków dydaktycznych pracowników, którzy odpowiadali nie tylko za ogólne przygotowanie pedagogiczne przyszłych nauczycieli, lecz prowadzili także zajęcia z zakresu metodyki poszczególnych przedmiotów oraz nadzorowali praktyki zawodowe (Sośnicki, 1957; Nałaskowski, 2009). Praktyki wymagały od pracowników znacznego nakładu pracy – od ustalenia ich zakresu, planu i zasad organizacji, przez prowadzenie wstępnych szkoleń dla dyrektorów szkół i nauczycieli, po cotygodniowe spotkania sprawozdawcze ze studentami (Pleśniarski, 1957).

Tak o tych zmianach pisał kierujący Katedrą Sośnicki: „Razem z tą zmianą praca naukowa katedry poczyna się coraz wyraźniej skupiać dokoła problemów związanych z pedagogizacją, a co za tym idzie coraz silniej wiąże się z potrzebami szkolnictwa ogólnokształcącego i uniwersyteckiego” (Sośnicki, 1957, s. 72). Zwrócił on też wówczas uwagę na ideologiczne oczekiwania wobec ówczesnej pedagogiki i konieczność realizowania badań w obszarze pedagogiki socjalistycznej.

Lipowska, oceniając swoją pracę przed okresem odwilży z 1956 roku, zaznaczała, że „wobec kryzysu, jaki przeżywały nauki pedagogiczne, włączyłam się w popularyzację wiedzy pedagogicznej i dokształcanie nauczycieli” (AO, w). Współpracowała w tym obszarze z Kuratorium Okręgu Bydgoskiego, Związkiem Nauczycielstwa Polskiego, Komisją Naukowo-Dydaktyczną ZNP na UMK oraz Towarzystwem Wiedzy Powszechnej. Popularyzowała wiedzę pedagogiczną m.in. w Uniwersytecie dla Rodziców (organizowanym przez TWP i Miejski Wydział Oświaty w Bydgoszczy). Opracowywała m.in. temat „Chłopiec i dziewczyna w życiu i pracy” zamówiony przez Zarząd Główny TWP w Warszawie (AO, m).

Jej aktywność zawodowa nie ograniczała się jedynie do obowiązków dydaktycznych i popularyzatorskich, podejmowała także działania w kierunku dalszego rozwoju naukowego. Jak wynika z badań Jolanty Kolbuszewskiej dotyczących akademickich karier polskich historyczek w PRL-u (Kolbuszewska, 2020a, 2020b), po zakończeniu II wojny światowej kobietom łatwiej, niż w okresie międzywojennym, było osiągać także kolejne szczeble kariery naukowej. Wciąż jednak pracę na uczelniach wyższych uznawano za typowo mę-

skie zajęcia, niechętnie inwestowano też w rozwój naukowy kobiet, które miały dzieci. Choć wzrosła wówczas liczba uniwersytetów i odsetek studiujących i pracujących na uczelniach wyższych kobiet, to jednocześnie były one często obciążane licznymi, czasochłonnymi obowiązkami administracyjnymi, które wydłużały czas zdobywania kolejnych stopni naukowych i związanych z nimi szczebli akademickich karier lub to uniemożliwiały: „[...] ich późniejszy start naukowy, utrzymujący się nadal w świecie nauki konserwatywny obyczajowy oraz bariery kulturowe i społeczne powodowały, że panie rzadziej przechodziły pełen cykl kariery uniwersyteckiej, częściej też rezygnowały z ubiegania się o najwyższe godności i stanowiska” (Kolbuszewska, 2020b, s. 190).

Jak w tym kontekście przedstawia się droga naukowa Lipowskiej? W okresie, gdy starała się ona nie rezygnować z dalszego rozwoju naukowego, zmieniły się przepisy prawne regulujące kwestie stopni naukowych. Pod koniec 1951 roku wprowadzono w Polsce, na wzór radziecki, stopień kandydata nauk jako niższy stopień naukowy. Z kolei w 1958 roku, w związku z przemianami politycznymi i okresem odwilży, porzucono te rozwiązania. Dla osób, które tak jak Lipowska miały wszczęte przewody kandydackie przed wejściem w życie nowych przepisów, przewidziano możliwość ich dalszego prowadzenia – już jako przewodów doktorskich, uznano im także zdane już wcześniej egzaminy kandydackie. Zgody te warunkował jednak wymóg zakończenia przewodu do końca 1960 roku (Wojtczak, 2016a, 2016b). Lipowska spełniła te warunki, jej przewód kandydacki otwarto 28 listopada 1956 roku. Obrona odbyła się cztery lata później, 29 listopada 1960 roku (AUMK, AD, a).

Zmiany przepisów prawa nie uniemożliwiły jej zatem zdobycia stopnia doktora. Wskazywała ona jednak szereg innych czynników opóźniających i utrudniających osiągnięcie tego celu. Wiele czasu i środków finansowych musiała poświęcić na kwerendy biblioteczne i archiwalne, co m.in. motywowało jej prośbę o stypendium Rektora UMK w 1957 roku. Zmagiała się wówczas także z problemami zdrowotnymi (zmuszającymi ją do częstych wyjazdów do Poznania) oraz rodzinnymi – chorobą matki i opieką nad siostrą (AO, o).

Pomimo tych przeszkód 18 października 1958 roku zdała z wynikiem bardzo dobrym specjalistyczny egzamin kandydacki z pedagogiki ogólnej i nowych kierunków pedagogicznych. Komisji egzaminacyjnej przewodniczył historyk, absolwent Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, prof. Leonid Żytkowicz, członkami i egzaminatorami byli Stefan Wołoszyn i Ludwik Bandura. Podczas egzaminu Lipowska odpowiedziała na szereg pytań dotyczących pedagogiki kultury, idealizmu w pedagogice Herbart, korelacji pomiędzy pedagogiką kultury a programami nauczania z lat 1919–1939, genezy pojęcia wykształcenia

w znaczeniu dynamicznym w nowszej pedagogice, pojęcia struktury psychicznej i jej relacji z nauką całościową, pojęcia szkoły pracy i jej wpływu na szkolnictwo polskie oraz kształcenia politechnicznego (AD, b).

W tym czasie opublikowała także swoje pierwsze prace naukowe. W 1957 roku na łamach Zeszytów Problemowych „Kwartalnika Pedagogicznego” (nr 1 zatytułowany *O reformę szkolnictwa i wychowania moralnego w Polsce*) ukazał się pierwszy efekt jej prac nad doktoratem, artykuł pt. *Walki ideologiczne w Sejmie Nauczycielskim (wybrane zagadnienia)*. Redaktor naczelny pisma Bogdan Suchodolski ocenił go jako „interesujący i dobry” (AUMK, AH, a). Rok później ukazał się jej kolejny artykuł, tym razem poświęcony problematyce nauczania pedagogiki na uczelniach wyższych (Lipowska, 1958), jednocześnie dla publikowanej na łamach „Kalendarza Nauczycielskiego” (1959/1960) *Małej encyklopedii pedagogicznej* przygotowanej pod redakcją Wołoszyna opracowała cztery hasła: *Kongresy pedagogiczne międzynarodowe (ważniejsze)*, *Kongresy pedagogiczne w Polsce*, *Sejm Nauczycielski* oraz *Zjazd Oświatowy w Łodzi*.

Rok 1957 to dla Lipowskiej nie tylko czas sukcesu publikacyjnego, ale również awans na stanowisko adiunkta. Wśród argumentów popierających ten ruch wskazywano jej dotychczasowy rozwój naukowy, wartościowe publikacje, zdane egzaminy i otwarty przewód kandydacki oraz ogólne zaawansowanie prac nad dysertacją doktorską. Zwrócono także uwagę na jej „wybitną i skuteczną” pracę dydaktyczną, uznanie wśród studentów, stosowanie nowatorskich metod prowadzenia ćwiczeń oraz ogólne twórcze podejście do pracy naukowo-dydaktycznej, zaangażowanie w życie Katedry i uznaną pracę popularyzatorską oraz społeczną (AO, n). W tamtym okresie, pomimo zaawansowanych prac nad doktoratem, prowadziła ona również prace nad metodycznymi aspektami ćwiczeń pedagogicznych, dotyczącymi m.in. interpretowania tekstów pedagogicznych oraz stosowania schematów graficznych (Pleśniarski, 1957).

W 1960 roku Lipowska złożyła ostatecznie w dziekanacie maszynopis rozprawy doktorskiej pt. *Koncepcje wykształcenia ogólnego w programach szkoły polskiej z lat 1919–1922* (208 stron, w tym 170 stron tekstu rozprawy oraz 38 stron przypisów, bibliografii i załączników). Praca ta została wkrótce wydana drukiem przez Towarzystwo Naukowe w Toruniu (1961). Jak w przedmowie zaznaczyła autorka: „Praca ta jest próbą sformułowania pierwszej polskiej koncepcji wykształcenia ogólnego w XX w., zawartej w programach z lat 1919–1922, oraz analizą jej teoretycznych założeń i uzasadnień. Natomiast nie dotyczy ona zupełnie rozważań nad jej realizacją w pracy codziennej szkoły i nauczyciela w niej pracującego” (Lipowska, 1961, s. 5). Publikacja ta składa się z dwóch części. Pierwsza pt. *Ideologiczne tendencje projektów szkoły pol-*

skiej na początku XX wieku poświęcona została ideologicznym kontekstom dyskusji toczonych podczas Sejmu Nauczycielskiego w 1919 roku. Część druga dotyczy już bezpośrednio kolejnych etapów kształtowania się koncepcji ogólnego wykształcenia – na poziomie szkoły powszechnej i średniej, od ogólnych założeń różnorodnych projektów po ostateczny kształt uchwalonych przez władze oświatowe programów nauczania.

W czerwcu 1960 roku Rada Wydziału Humanistycznego UMK w Toruniu jednogłośnie przyjęła wniosek promotora prof. Sośnickiego o powołanie na recenzentów doc. dr. Wołoszyna i doc. dr. Bandury⁵ (AD, e). Wołoszyn, związany wówczas z Wydziałem Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego, podkreślił w swojej recenzji aktualność podejmowanych przez Lipowską zagadnień. Zauważył, że chociaż przedmiotem swoich badań uczyniła ona pierwszą polską koncepcję wykształcenia ogólnego sformułowaną w XX wieku, jej genezę, założenia teoretyczne oraz uzasadnienia pedagogiczne, psychologiczne, polityczne i społeczne, to podejmowane zagadnienia pozostają niezwykle aktualne w kontekście planowanej reformy szkolnej oraz prowadzonej od wielu lat dyskusji nad koniecznością zmiany tradycyjnej koncepcji wykształcenia ogólnego. W ocenie recenzenta „W tym sensie praca p. Lipowskiej trafia jak najbardziej w sedno sprawy” (AD, d, k. 21). Jego zdaniem z pracą powinny zapoznać się wszystkie osoby zaangażowane w przygotowanie reformy szkolnictwa, polecał ją także nauczycielom i działaczom społecznym. Dawała ona bowiem możliwość poznania warunków kształtowania się nauczania powszechnego oraz procesów formowania się polskiej inteligencji.

Obydwaj recenzenci docenili bazę źródłową rozprawy doktorskiej oraz bardzo dobrą orientację autorki w literaturze przedmiotu, przeprowadzenie gruntownych analiz oraz krytyczne ustosunkowanie się do prezentowanych koncepcji. W ocenie Bandury „Przedstawiona praca daje nam głęboką i wnikliwą syntezę bogatego materiału i krytyczne naświetlenie prób stworzenia koncepcji kształcenia ogólnego w szkole polskiej na tle ówczesnych teorii pedagogicznych, wykazuje wysoką kulturę intelektualną autorki, umiejętne posługiwanie się metodami badawczymi i warsztatem naukowym. Zaletą pracy jest też zwięzłe, a przy tym jasne formułowanie myśli” (AD, f, k. 31). Podobną opinię wyraził także Wołoszyn: „Praca jest niewątpliwym osiągnięciem naukowym autorki [...] daje świadectwo uzdolnień naukowych i umiejętności samodzielniego pro-

⁵ Absolwent UMK, pod kierunkiem Sośnickiego napisał pracę magisterską i doktorską, w 1957 r. otrzymał docenturę. Od 1954 r. pracował w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku, w latach 1958–1965 był związany z UMK. Jego zainteresowania naukowe dotyczyły pedeutologii, dydaktyki, andragogiki oraz historii myśli pedagogicznej (Kalembka, 2006; Szulakiewicz, 2009).

wadzenia pracy badawczej. Nie jest to zresztą pierwsza praca autorki. Ma ona poza sobą prace publikowane” (AD, d, k. 25).

Wołoszyn uznał jednak, że autorka zbyt krytycznie odniosła się do oceny ruchu Nowego Wychowania. Z kolei Bandura wskazał obszary, które w jego ocenie można było zbadać szerzej, jak np. wpływ warunków gospodarczych na załamanie się idei szkoły polskiej, postulaty oświatowe poszczególnych stronnictw politycznych czy wpływy obce.

Podczas obrony pracy doktorskiej głos w dyskusji zabrał historyk nowożytnych dziejów Polski, doc. dr Jan Gerlach, który miał także doświadczenie zawodowe przedwojennego nauczyciela szkół średnich i inspektora szkolnego (Prosińska-Jackl, 1994; Kalembka, 2006). Wysoko ocenił on pracę, zgłosił jednak wątpliwości w zakresie przeciwstawienia przez Lipowską szkoły ludowej szkole ogólnokształcącej oraz wyróżniania postępowych i reakcyjnych grup nauczycieli (AD, c, k. 13).

Z kolei Helena Kubińska, od 1959 roku starszy asystent w Katedrze Pedagogiki (Kalembka, 2006), stwierdziła, że nazwa „szkoła jednolita” nie oznacza, iż nie zapewniała ona swoim absolwentom wykształcenia ogólnego. Jak czytamy w protokole tego posiedzenia, Lipowska „wyczerpująco odpowiedziała na sprawy polemiczne poruszane w recenzjach i sprostowała sugestię doc. dr. J. Gerlacha, jakoby dzieliła nauczycieli według ich przynależności organizacyjnej, nie użyła również terminu konserwatywni nauczyciele” (AD, c, k. 16). Recenzenci pracy nie zgłosili potrzeby ustosunkowania się do wypowiedzi doktorantki. W tajnym głosowaniu oddano 23 głosy i jednomyślnie nadano Lipowskiej stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki (AD, c, k. 16).

Jeszcze kilka lat później, w 1964 roku, promotor rozprawy Sośnicki podkreślał, że praca doktorska Lipowskiej „wyróżnia się spośród wielu analogicznych prac swoim poziomem naukowym i charakterem prac z dziedziny pedagogiki porównawczej. Okazuje ona, jak różnorodne prądy pedagogiczne, polityczno-społeczne i światopoglądowe wpływały w latach 1918–1922 na powstające szkolnictwo polskie i jakie skutki miało mieszanie ich różnorodnych i sprzecznych tendencji dla tego szkolnictwa” (AO, s).

Stabilizacja związana z uzyskaniem w 1960 roku stopnia doktora i dalszym zatrudnieniem Lipowskiej została zaburzona wraz z przejściem na emeryturę jej promotora i pierwszego kierownika Katedry – Sośnickiego. Stanowisko to objął wówczas jeden z recenzentów Lipowskiej – Bandura. Ze względu na braki kadrowe zawieszono nabór na dzienne studia pedagogiczne, a Lipowskiej w kolejnych latach (1960–1964) znacznie poszerzono zakres i liczbę prowadzonych zajęć dydaktycznych (AO, r). Powierzono jej ćwiczenia i wykłady

z dydaktyki ogólnej oraz pedagogiki, następnie także seminaria magisterskie i doktorskie. Pomimo podjęcia tak wielu nowych zadań na UMK na początku lat 60. XX wieku (1960–1962) współpracowała dydaktycznie również z Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Gdańsku, prowadząc zajęcia z zakresu dydaktyki ogólnej (AO, w). Pracując w Gdańsku, mogła nadal spotykać byłego kierownika i promotora Sośnickiego, który po przejściu na emeryturę związał się właśnie z tą uczelnią.

Lipowskiej zależało także na kontakcie z nauczycielami pracującymi w zawodzie. W 1967 roku, ubiegając się o zgodę Rektora na podjęcie dodatkowej pracy w Zaocznym Studium Nauczycielskim w Toruniu, pisała: „Współpraca ze słuchaczami będącymi czynnymi nauczycielami jest dla mnie cennym warsztatem pracy, jest dla mnie bezpośrednim kontaktem ze szkolnictwem, doskonalącym moją pracę dydaktyczną” (AO, t). Zajęcia w toruńskim Studium Nauczycielskim, zaoczne i stacjonarne wykłady i ćwiczenia z pedagogiki ogólnej, teorii wychowania oraz dydaktyki prowadziła przez kilkanaście lat, do 1969 roku. O tym, jak ceniła sobie kontakt z obszarem praktyki pedagogicznej i nauczycielskiej, świadczy też to, że w latach 70. XX wieku sprawowała opiekę dydaktyczną nad szkołą podstawową w Bydgoszczy. Jednocześnie brała także aktywny udział w kształceniu kadry dydaktycznej UMK, prowadząc przez niemal dekadę kształcenie pedagogiczne asystentów uczelni. Od 1960 roku Katedra organizowała bowiem takie zajęcia na zlecenie Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego (Bandura, 1965). Była również członkinią Komisji Dydaktycznej na Wydziale Humanistycznym (AO, bb).

W tym niezwykle intensywnym okresie różnorodnych zmian i nowych wyzwań w obszarze życia zawodowego, pracy dydaktycznej i organizacyjnej Lipowska podjęła starania o uzyskanie kolejnego stopnia naukowego. W roku akademickim 1962/1963 wystąpiła z wnioskiem o urlop naukowy, niezbędny do przygotowania rozprawy habilitacyjnej. Argumentowała wówczas, że zależy jej na terminowym ukończeniu pracy, lecz absorbujące obowiązki dydaktyczne utrudniają jej działalność naukową (AO, p). Pomimo otrzymania zgody nie mogła jednak wykorzystać urlopu, gdyż jeden z kolegów z Katedry Kazimierz Moroz wyjechał na staż naukowy. W kolejnym roku ponowiła swój wniosek, który uzyskał stanowcze poparcie kierownika Katedry Bandury. Podkreślił on wówczas konieczność rozwoju naukowego pracowników: „[...] ze względu na brak własnych samodzielnych pracowników nauki w Katedrze Pedagogiki uważam stworzenie adiunktom warunków do napisania pracy habilitacyjnej za najważniejsze zadanie Katedry” (AO, q). Ponieważ staż naukowy Moroz miał zakończyć się w czerwcu 1963 roku,

Katedra mogła zapewnić obsadę zajęć dydaktycznych nawet w przypadku urlopowania Lipowskiej.

Te plany habilitacyjne wyraźnie wspierał też Sośnicki. Na początku 1964 roku deklarował, że konsultuje z Lipowską problematykę przygotowywanej rozprawy. Zaznaczał, że już w 1962 roku zebrała ona bogaty i rozproszony materiał źródłowy, poddała go wnikliwej analizie i przygotowała plan pracy. Jednak ze względu na dodatkowe obowiązki dydaktyczne jej działalność naukowa uległa spowolnieniu i opóźnieniu. Podkreślał, że praca Lipowskiej nie jest przykładem ścisłych badań historycznych, lecz ma raczej charakter filozoficzno-pedagogiczny oraz porównawczy (przedmiotem porównań są głównie idee będące podstawą procesów kształcenia). W jego ocenie był to nowy typ badań pedagogicznych, niezwykle istotny dla planowanych wówczas reform szkolnych (AO, s.). W tamtym okresie Lipowska publikowała swoje teksty głównie na łamach „Ruchu Pedagogicznego”, dotyczyły one zarówno wyników badań prowadzonych na potrzeby pracy doktorskiej, jak i zagadnień związanych z kształceniem pedagogicznym (Lipowska, 1960, 1963, 1965).

Wsparcie promotora doktoratu, nowego kierownika Katedry oraz uzyskanie urlopu naukowego umożliwiły realizację planów habilitacyjnych Lipowskiej. W 1966 roku w Wydawnictwie UMK ukazała się jej praca pt. *Koncepcja wykształcenia ogólnego w programach zreformowanej szkoły polskiej. (Studium z pedagogiki porównawczej)*. W przedmowie autorka wyraźnie zaznaczyła, że rozprawę tę postrzega jako swoistą kontynuację wcześniej podejmowanej problematyki. W jej ocenie książka podoktorska i habilitacyjna stanowią całościowe opracowanie koncepcji wykształcenia ogólnego z okresu międzywojennego. Podkreśliła także, że „Obydwie prace mają ten sam charakter, nie są bowiem pracami historycznymi (choć może sugerować to temat), lecz filozoficzno-pedagogiczną analizą pojęcia wykształcenia, które zjawia się w pewnej epoce historycznej” (Lipowska, 1966, s. 2). W pracy z 1966 roku skupiła się na kolejnych etapach kształtowania się koncepcji wykształcenia ogólnego od lat 20. XX wieku, z uwzględnieniem kolejnych dyskusji, projektów reform ustroju szkolnictwa aż do uchwalenia reformy szkolnej Janusza Jędrzejewicza z 1932 roku. Podobnie jak we wcześniejszej publikacji poddała analizie obowiązujące wówczas programy nauczania szkół powszechnych i średnich oraz propagowane w okresie międzywojennymi ideały wychowawcze.

Lipowska początkowo zamierzała habilitować się na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Przepisy dotyczące habilitacji ulegały w okresie PRL-u różnie znaczącym zmianom, jak te dotyczące doktoratów. W latach 1951–1958 na polskich uczelniach wyższych na wzór radziecki odstąpiono od habilitacji,

dopiero Ustawa o szkołach wyższych z 1958 roku ponownie uregulowała te kwestie i wprowadziła przepisy, na mocy których habilitacja prowadziła do uzyskania wyższego stopnia naukowego – docenta. To wówczas pojawiło się też określenie kolokwium habilitacyjne w miejsce stosowanej poprzednio dyskusji habilitacyjnej. Kolejne zmiany w tym zakresie wprowadzono w latach 60. XX wieku wraz z wejściem w życie Ustawy o stopniach i tytułach naukowych z 1965 roku oraz Rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie warunków i trybu przeprowadzania przewodów doktorskich i habilitacyjnych z 1966 roku. W roku 1968 wprowadzono stopień doktora habilitowanego (Wojtczak, 2017a, 2017b).

Zgodnie z obowiązującymi wówczas przepisami przewod Lipowskiej na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UJ został otwarty 17 września 1965 roku (AH, h). Na recenzentów jej dorobku naukowego wyznaczeni zostali Sośniczki, Wołoszyn, Jan Konopnicki⁶ oraz Jan Zborowski⁷. Na przestrzeni 1966 roku wpłynęły cztery recenzje. Każda z nich zakończona była pozytywną konkluzją.

Profesor Konopnicki we wstępie do swojej opinii wyraźnie zaznaczył, że „[...] nie czuje się w pełni kompetentnym do zajmowania stanowiska w stosunku do tych prac, a przede wszystkim do metod naukowych Autorki [...] Zarówno tematyka podejmowanych prac przez p. Lipowską, jak i jej generalny pogląd na pedagogikę i jej rolę jako nauki są tak diametralnie różne od mojego ujmowania tych spraw, że wszelka dyskusja z Nią nie wydaje się być celowa” (AH, f, s. 1). Podkreślił także, że nie jest jego celem dyskwalifikowanie autorki i jej prac. W jego ocenie treść rozprawy habilitacyjnej miała wyraźny charakter historyczny, a jej tytuł powinien brzmieć *Poglądy pedagogiczne XX-lecia i ich odbicie w reformie z roku 1932 i jej programach nauczania*. Nie było to natomiast studium z zakresu pedagogiki porównawczej: „[...] p. Lipowska wykonała rozprawę po części historyczną, po części kompilacyjno-intuicyjną, czyli coś w rodzaju studium z pedagogiki ogólnej” (AH, f, s. 2). W konkluzji końcowej pisał: „Sumując swoje uwagi o działaniach

⁶ Pedagog społeczny, związany m.in. z uczelniami wrocławskimi (Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego, Uniwersytet Wrocławski) i krakowskimi (WSP, UJ). Od 1957 r. profesor nadzwyczajny. Badał głównie problemy niedostosowania, zaburzeń zachowania oraz niepowodzeń szkolnych. Opublikował m.in. *Powodzenia i niepowodzenia szkolne*, Warszawa 1966; *Problem opóźnienia w nauce szkolnej*, Wrocław 1966 (Dybiec, 1998).

⁷ Pedagog, specjalizujący się m.in. w teorii i metodyce nauczania początkowego (wiele lat pracował w szkołach podstawowych). Wykładowca WSP w Katowicach i Opolu, od 1959 r. Uniwersytetu Jagiellońskiego. Opublikował m.in. *Praca domowa ucznia szkoły podstawowej*, Warszawa 1954; *Proces nauki domowej ucznia*, Warszawa 1961; *Unowocześnienie metod nauczania*, Warszawa 1966 (Syrek, 1998).

ności naukowej p. Lipowskiej i jej pracy habilitacyjnej, chciałbym jeszcze raz mocno podkreślić, że mój krytyczny stosunek do niej wynika może nieco z przesadnej wrażliwości na metodologiczną stronę pracy naukowej. Uważam jednak, że te uwagi nie powinny przesłonić dobrych i jasnych stron pracy, które prawdopodobnie uwypuklą inni wybitniejsi ode mnie specjaliści. Sądzę, że ciekawa i w pewnym stopniu nowatorska rozprawa (szczególnie rozdziały II i IV), duży wkład włożonego w nią wysiłku, sumienność i ogromne przeczytanie uzasadniają mój wniosek” (AH, f, s. 4).

Drugi z recenzentów, prof. Zborowski, podkreślił brak jasno sprecyzowanego celu oraz podstaw metodologicznych pracy habilitacyjnej. W jego ocenie nie była to praca z obszaru pedagogiki porównawczej, a raczej publikacja o charakterze historyczno-społecznym ukazująca dzieje kształcenia ogólnego w świetle programów nauczania szkół powszechnych i średnich. Jego zdaniem zabrakło w niej jednak szerszych podstaw historycznych oraz ukazania ewolucji i perspektywy rozwoju prezentowanych koncepcji (AH, g, s. 1–3).

Usprawiedliwiając wskazane w tej pracy mankamenty, zwrócił uwagę na brak wartościowych opracowań z obszaru tego typu badań oraz przydatność rozprawy dla historyków oświaty, zainteresowanych zwłaszcza problematyką badań dydaktyczno-wychowawczych. Docenił bogatą bazę źródłową pracy Lipowskiej oraz jej dobrą orientację w zakresie podstawowych i pomocniczych dyscyplin nauki. Uzasadniając pozytywną konkluzję końcową, wskazał na zalety pracy: „Zalety – to niewątpliwa konkretność i waga problemu kształcenia ogólnego, jego aktualne znaczenie związane z bardzo ważnym i wymagającym rozstrzygnięciem – zagadnieniem nie tylko dydaktycznym, ale i społecznym” (AH, g, s. 6–7). Podkreślił, że mocną stroną rozprawy jest także „nowe, samodzielne ujęcie poglądów i orientacji pedagogicznych w okresie międzywojennym” oraz „ostrożność autorki w wydawaniu sądów w toku analizy zgromadzonych materiałów” (AH, g, s. 7–8).

Wołoszyn, podobnie jak przy recenzji doktoratu, wskazał na znaczenie pracy Lipowskiej dla aktualnych dyskusji i prac nad zreformowaniem programów kształcenia. Podkreślił, że poddała ona wielostronnej i krytycznej analizie dyskusje, koncepcje i rozwiązania z niedalekiej przeszłości, prezentując te problemy na szerokim tle prądów ideowych i pedagogicznych początku XX wieku oraz wskazując na różnorakie uwarunkowania reformy szkolnej Janusza Jędrzejewicza. W pracy zabrakło mu jednak porównawczej analizy koncepcji polskich z rozwiązaniami przyjętymi wówczas w innych krajach. W konkluzji końcowej pisał: „Jest wielką zasługą Pani Dr M. Lipowskiej, że podjęła badania bardzo wielostronne nad koncepcjami wykształcenia, ich

rodowodem, uzasadnieniem, odbiciem w programach, podręcznikach, literaturze interpretującej ich funkcję społeczną, praktyczną itd. Zapoczątkowała w ten sposób nowy typ badań posiadający [...] walor naukowy i duże znaczenie aktualne dla badań pedagogicznych” (AH, e, s. 10). W jego ocenie rozprawa habilitacyjna potwierdza, że Lipowska jest już dojrzałym pracownikiem naukowym.

Według czwartego recenzenta, Sośnickiego, rozprawa ta była przykładem rzadko podejmowanych na gruncie polskim badań z zakresu pedagogiki porównawczej, przedstawiała proces tworzenia się pojęcia wykształcenia ogólnego w okresie międzywojennym, kluczowym dla formowania się polskiej szkoły. Zaznaczył, że Lipowska nie zajmuje się tradycyjnym porównywaniem ustrojów szkolnictwa czy procesów organizacji nauczania i wychowania w różnych krajach, bada natomiast kluczowe dla tych procesów podstawowe pojęcia. Historyczne elementy tej pracy stanowią zatem jedynie materiały wykorzystywane w celu zdefiniowania pojęcia kształcenia ogólnego oraz ukazania procesów ewolucji i precyzowania jego zakresu znaczeniowego: „Pojęcie to przybierało rozmaite modyfikacje, które w pracy są odróżnione, ze sobą zestawiane i wyjaśniane, w oparciu o ówczesne prądy pedagogiczne i o stosunki polityczne, jak też kulturalne w Polsce. Widzimy więc, że pojęcie wykształcenia ogólnego waha się” (AH, d, s. 9).

Po wpłynięciu wszystkich recenzji Komisja habilitacyjna, w skład której wchodził oprócz dziekana Wydziału prof. Józefa Wolskiego m.in. profesorowie Konopnicki oraz historyk wychowania Jan Hulewicz, uwzględniając przede wszystkim ocenę wyrażoną przez Zborowskiego, upoważniła dziekana do rozmowy z kandydatką i zasugerowała wycofanie wniosku (AH, i).

Drugi wniosek o otwarcie przewodu habilitacyjnego w zakresie pedagogiki, tym razem na Wydziale Humanistycznym UMK (pozytywnie zaopiniowany przez nowego kierownika Katedry Pedagogiki Korniszewskiego⁸), Lipowska zgłosiła 14 marca 1968 roku. Rada Wydziału w dniu 19 marca 1968 roku powołała Komisję, w skład której weszli: Bandura związany wówczas z Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Gdańsku, Wołoszyn z Uniwersytetu Warszawskiego oraz reprezentujący Wydział Humanistyczny UMK Korniszewski i Donald Steyer, dziekan Wydziału Humanistycznego, specjalista w zakresie najnowszej historii Polski. Komisja pozytywnie oceniła podanie oraz dorobek kandydatki i w dniu 14 maja 1968 roku przedstawiła wniosek o wszczęcie prze-

⁸ Pełnił tę funkcję w latach 1965–1969.

wodu habilitacyjnego. Na recenzentów powołano Bandurę, Korniszewskiego⁹, Sośnickiego oraz Wołoszyna (AH, q).

Ponieważ w 1966 roku pojawiły się wątpliwości (wyrażone przez niektórych recenzentów – Zborowskiego i Konopnickiego) dotyczące zaliczenia rozprawy habilitacyjnej do publikacji z zakresu pedagogiki porównawczej i sugerujące jej silne związki z historią wychowania, Bandura jasno się do nich ustosunkował:

Maria Lipowska wyrosła na wybitnego znawcę pedagogiki okresu międzywojennego. Jej badania naukowe, jak rzadko skoncentrowane, dotyczą pogranicza dydaktyki i pedagogiki porównawczej. Tego rodzaju badania na pograniczu bywają twórcze, ale też łatwo wywołują różne kontrowersje. Chciałbym się więc bardzo stanowczo przeciwstawić tym recenzentom, którzy kwestionują zaliczenie tego dorobku do pedagogiki porównawczej, a pragnęliby go podporządkować historii wychowania. Nie temat o tym decyduje – w tym przypadku szkolnictwo okresu międzywojennego – ale sam sposób opracowania tematu, a więc metoda [...] dr Lipowska nie stosuje metod historycznych, natomiast w pracach swoich wykazuje dobre opanowanie metody analityczno-porównawczej (AH, k).

Ocenę tę podtrzymał w swojej recenzji pracy habilitacyjnej i dorobku naukowego Lipowskiej, jej publikacje uznał wówczas za pierwsze naukowe opracowania dotyczące szkolnictwa okresu międzywojennego, a ich autorkę za „jednego z najwybitniejszych znawców” tej problematyki. Jego zdaniem rozprawa habilitacyjna została pod względem metodologicznym przygotowana poprawnie, z uwzględnieniem najnowszych wskazań komparatystów (AH, m).

Korniszewski uznał, że rozprawa habilitacyjna Lipowskiej jest przykładem publikacji z pogranicza historii wychowania oraz pedagogiki, należy ją zatem traktować jako pracę historyczno-pedagogiczną „[...] rozpatrującą pewną koncepcję pedagogiczną, która wprawdzie zrodziła się i była realizowana w przeszłości, ale jako myśl i koncepcja nie należy wyłącznie do przeszłości i nie mogła przeminąć bezpowrotnie [...] lecz może być także w chwili obecnej [...] przedmiotem badań pedagogicznych i oceny pedagogicznej uwzględniających potrzeby takiego kształcenia w dzisiejszych czasach” (AH, n, s. 3). Takie usytuowanie jej badań miało wpływ na pewne usterki metodologiczne. W jego oce-

⁹ Jego zainteresowania naukowe obejmowały pedagogikę porównawczą, dydaktykę, psychologię. Szczególnie zaangażował się w rozwiązywanie teoretycznych i praktycznych problemów związanych z dokumentowaniem osiągnięć nauk pedagogicznych, przygotowywał m.in. bibliografie pedagogiczne (Szulakiewicz, 2009).

nie Lipowska wykorzystała wszelkie możliwe źródła, pominęła jednak szersze tło prezentowanych zjawisk, co negatywnie odbiło się na jej końcowych uzasadnieniach.

Kolejni dwaj recenzenci – Sośnicki (AH, l) i Wołoszyn – podtrzymali opinie wyrażone w recenzjach z 1966 roku. Komisja habilitacyjna Rady Wydziału Humanistycznego 2 grudnia 1968 roku przedstawiła wniosek o dopuszczenie Lipowskiej do kolokwium habilitacyjnego (AH, o).

Kolokwium to odbyło się 24 kwietnia 1969 roku. Głos w sprawie dorobku habilitantki ówczesny dziekan Wydziału Humanistycznego Steyer przekazał Sośnickiemu. Zwrócił on uwagę na skoncentrowanie się działalności naukowej Lipowskiej wokół zagadnień wykształcenia ogólnego, podkreślił także pozytywną ocenę jej pracy naukowej i dydaktycznej: „W pracy naukowo-badawczej [...] wyróżniała się zawsze krytycyzmem i dużą inteligencją. Jej twórczość naukową cechuje bardzo dobre opanowanie warsztatu naukowego. Także działalność dydaktyczno-wychowawcza [...] odznacza się dużym zaangażowaniem. W tej dziedzinie [...] pracuje z wielkim oddaniem i zamiłowaniem” (AH, p, s. 1).

Podczas kolokwium habilitantka odpowiadała na pytania dotyczące różnic pomiędzy stanowiskami psychologizmu i obiektywizmu pedagogicznego, widocznych w okresie międzywojennym w Europie i w Polsce oraz ich wpływu na ostateczny kształt reformy Janusza Jędrzejewicza czy ukształtowanie koncepcji wykształcenia ogólnego (AH, p, s. 2).

Omawiała zadania, metody i etapy rozwoju pedagogiki porównawczej oraz określała jej związki z pedagogiką ogólną i historią wychowania, odnosiła się także do ogólnej teorii uzasadniającej tzw. podstawę dydaktyczną (AH, p, s. 3).

W dyskusji recenzenci uznali wypowiedzi habilitantki za wystarczające, jasne i logiczne. W tajnym głosowaniu jednogłośnie zdecydowano o przyjęciu kolokwium i nadaniu Lipowskiej stopnia naukowego doktora habilitowanego z zakresu pedagogiki (AH, p, s. 4). Gdy w październiku tego samego roku Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego zatwierdziło tę uchwałę (AH, r), podczas obrad Senatu UMK już w listopadzie pojawił się, przyjęty jednogłośnie, wniosek o powołanie Lipowskiej na stanowisko docenta (AH, s). Stosowne pismo z Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z 31 stycznia 1970 roku potwierdziło jej mianowanie na stanowisko docenta w Katedrze Pedagogiki z dniem 1 lutego 1970 roku (AH, t).

Analizując szczegółowo recenzje pracy habilitacyjnej Lipowskiej, można zauważyć liczne sugestie dotyczące zaliczenia tej pracy raczej do obszaru historii wychowania niż pedagogiki porównawczej. Jednocześnie zarówno sama

autorka, jak i Sośnicki zdecydowanie odcinali się od tych opinii. Tymczasem w 1969 roku na łamach wydawanych przez Pracownię Dziejów Oświaty Polskiej Akademii Nauk „Rozpraw z Dziejów Oświaty”, czasopisma o wyraźnym profilu historyczno-oświatowym, ukazał się artykuł Lipowskiej. Stanowił on podsumowanie jej badań nad kształtowaniem się koncepcji wychowania w Polsce w okresie międzywojennym w świetle szkolnych programów nauczania tego okresu. Ten numer pisma dotyczył różnorodnych aspektów rozwoju szkolnictwa i pedagogiki w okresie II Rzeczypospolitej. Tekst Lipowskiej otwierał dyskusję, w której głos zabrali także Marian Balcerek, Wanda Garbowska czy Klemens Trzebiatowski. O uwzględnianiu wyników jej badań przez środowisko historyków wychowania świadczy też to, że gdy na początku lat 80. XX wieku ukazał się podręcznik do historii wychowania pod redakcją Józefa Miąso, obejmujący okres XX wieku, w bibliografii uwzględniono dwie prace Lipowskiej. Był to właśnie artykuł z „Rozpraw z Dziejów Oświaty” oraz jej praca doktorska, wydana w 1961 roku.

W okresie po uzyskaniu przez Lipowską stopnia doktora habilitowanego na Wydziale Humanistycznym UMK wyraźnie odczuwano brak nowych etatów wobec rosnącej stale liczby studentów (Wróblewski, Wajda, 1992), zwłaszcza w związku z przywróceniem niektórych naborów oraz uruchomieniem studiów zaocznych dla pracujących. Opiekę nad niestacjonarnymi studentami pedagogiki powierzono właśnie Lipowskiej. Od początku roku akademickiego 1971/1972 kierowała ona Zawodowym Zaocznym Studium Pedagogicznym. Pod koniec 1974 roku zrezygnowała jednak z tych zadań, tłumacząc swoją decyzję problemami ze wzrokiem (AO, u, v).

W tamtym okresie znacznie zwiększył się zakres prac Katedry – poza uruchomieniem oferty dla studentów zaocznych wznowiono też w 1973 roku stacjonarne studia pedagogiczne, a przygotowanie pedagogiczne i psychologiczne objęło wszystkich studentów kierunków nauczycielskich na uczelni, zarówno w trybie dziennym, jak i zaocznym (Nalaskowski, 2009, s. 14). Zaszły też istotne zmiany w strukturze Wydziału Humanistycznego, w 1976 roku utworzono m.in. Instytut Pedagogiki i Psychologii. Lipowska w nowych strukturach Instytutu została kierowniczką Zakładu Dydaktyki (później Zakładu Pedagogiki Ogólnej i Dydaktyki) oraz przewodniczącą Rady Instytutu. Jednocześnie wciąż pogarszała się jej sytuacja zdrowotna, w latach 1978–1979 przebywała na urlopie, poważne problemy ze wzrokiem (zaćma) uniemożliwiały jej bowiem pracę zawodową (AO, y).

Po urlopie wróciła do intensywnej pracy dydaktycznej (w roku akademickim 1980/1981 prowadziła 210 godzin zajęć dydaktycznych, wypromowała

też 21 prac magisterskich i dyplomowych). Jednak już po roku stan zdrowia ponownie zmusił ją do ograniczenia aktywności, poprosiła o obniżenie liczby godzin, ograniczyła także liczbę prac pisanych pod swoim kierunkiem (AO, z). W 1983 roku przeszła na emeryturę.

W ostatnim okresie swojej pracy na UMK publikowała głównie na łamach „Zeszytów Naukowych UMK” oraz pisma „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, interesowały ją wówczas przede wszystkim zagadnienia dotyczące procesów uczenia się.

Ocena działalności naukowej i dydaktycznej

Lipowska pracowała w Katedrze Pedagogiki niemal przez cały czas jej istnienia. W aktach osobowych, doktorskich i habilitacyjnych zachowane zostały opinie kolejnych kierowników Katedry – Sośnickiego, Bandury, Korniszewskiego i Pleśniarskiego oraz dyrektorów Instytutu Pedagogiki i Psychologii – Pleśniarskiego i Stanisława Kawuli, oceniające jej pracę naukową, dydaktyczną oraz organizacyjną. Stanowią one ważne źródło informacji na temat jej zaangażowania w proces rozwoju toruńskiej pedagogiki. Już w 1949 roku Sośnicki pozytywnie ocenił opiekę, jaką Lipowska sprawowała nad biblioteką i sprawami finansowymi Katedry, jej zaangażowanie w prace koła studentów pedagogów czy na kursach dla wychowawców wczasów letnich, gdzie wykładała zagadnienia organizacji i praktyki żywienia zbiorowego. Pisał wówczas tak: „Dla Zakładu Pedagogiki jest bardzo pożyteczną siłą i dlatego proszę o dalsze jej zatrudnienie w charakterze młodszej asystentki” (AO, g). Rok później dodawał: „W pracy swej wykazuje dużą umiejętność, sumienność i samodzielność zarówno w dziedzinie naukowej, jak organizacyjnej i praktycznej. Wybija się wyraźnie swoimi uzdolnieniami umysłowymi, jak też osiąganymi wynikami” (AO, j).

W 1956 roku Sośnicki przygotował obszerniejszą ocenę jej pracy. Podkreślił wówczas, że: „W swoich pracach wykazuje [ona – A. W.] prócz dokładności i sumienności twórczość uzdolnienie naukowe i zamiłowanie do badań naukowych. Praca dydaktyczna Ob. Mgr Marii Lipowskiej jest wzorowa. Od szeregu lat prowadzi samodzielnie wykłady i ćwiczenia pedagogiczne, które zjednują jej szczególne uznanie u studentów. Jej oddziaływanie naukowe i wychowawcze na studentów zasługuje na szczególne wyróżnienie. Ćwiczenia i wykłady są starannie przygotowywane, posiadają różnorodną i urozmaiconą formę dydaktyczną, nad którą wciąż pracuje i udoskonala ją, wskutek tego działają one pobudzająco, wywołując zainteresowanie dla wiedzy pedagogicznej” (AO, m). Sośnicki zaznaczył też, że stosuje ona różnorodne środki pomocnicze

w celu pobudzenia pedagogicznej refleksji studentów (m.in. schematy rysunkowe). Wspominał, że planuje przygotować rozprawę pt. *Próba upogłdowienia w studiowaniu treści pedagogicznych przez stosowanie schematów rysunkowych*. Wskazał także na jej zaangażowanie w pracę na różnorodnych kursach, na których wykładała i prowadziła ćwiczenia, m.in. na kursie Wyższej Szkoły Pedagogicznej z Warszawy w 1955 roku. Podkreślił, że kierownik tego kursu prof. Tadeusz Pasierbiński wyraził jej swoje uznanie i gorące podziękowanie za tę pracę. W 1964 roku, będąc już na emeryturze, pisząc kolejną opinię, zaznaczył, że w osobie Lipowskiej Katedra Pedagogiki ma szansę zyskać „bardzo poważnego pracownika naukowego” (AO, s).

W tym samym czasie kolejny kierownik Katedry (w latach 1960–1965), Bandura, oceniał, że Lipowska „jest poważnym pracownikiem naukowym i dydaktycznym. W pracy jest dokładna, sumienna, wykazuje poczucie odpowiedzialności i zamiłowanie do pracy. W katedrze swymi zdolnościami, jasnością myśli i krytycyzmu przewyższa pozostałych pracowników, ma też dobrą opinię wśród pedagogów pozamiejscowych. Utracenie pracownika tej miary byłoby szkodą dla uniwersytetu” (AH, b). Pozytywną opinię powtórzył rok później, pisząc, że „w osobie dr Marii Lipowskiej mamy do czynienia z pracownikiem na wskroś dojrzałym do samodzielnej pracy naukowej” (AH, c). Oceniając jej dorobek naukowy, zaznaczył, że „Prace dr Lipowskiej charakteryzuje doskonała forma i precyzja w wyrażaniu swych myśli, nie spieszy się z publikowaniem prac. Dorobek jej nie jest więc liczbowo obfity, odznacza się jednak dużym ciężarem gatunkowym [...] należy do tego typu pracowników naukowych, którzy pracują dogłębnie, wolno, unikają łatwych efektów i są bardzo krytycznie ustosunkowani do własnej twórczości” (AH, c). Zwrócił też uwagę na jej predyspozycje popularyzatorskie.

W 1965 roku kierownictwo Katedry przejął Korniszewski. W swojej opinii z 17 marca 1968 roku również niezwykle pozytywnie oceniał zaangażowanie Lipowskiej: „[...] jest wartościowym pracownikiem naukowo-dydaktycznym [...] W podejmowanych pracach badawczych odznacza się potrzebną ostrożnością naukową i dążeniem do zachowania zarówno jasności myśli, jak i stałej samokontroli. Przy wykonywaniu swych obowiązków dydaktycznych [...] w Uniwersytecie, stara się nie tylko zaszcześcić studentom wiedzę i kształcić ich należycie, lecz także, poprzez wdrażanie ich do dokładności w pracy, odpowiednio ich równocześnie wychowywać” (AH, j).

W roku akademickim 1977/1978 dyrektor powołanego rok wcześniej Instytutu Pedagogiki i Psychologii, a wcześniej przez kilka lat bezpośredni przełożony Lipowskiej w Katedrze Pedagogiki (kierował Katedrą w latach 1969–1976),

Bolesław Pleśniarski, wnosząc do dziekana Wydziału Humanistycznego o dodatek specjalny, tak ocenił jej pracę: „W swojej dotychczasowej 31-letniej pracy nauczyciela akademickiego osiąga doc. Lipowska dobre wyniki w pracy dydaktycznej i ze studentami. Do zajęć dydaktycznych podchodzi twórczo i krytycznie. Taką samą postawę zajmuje w interpretacji teorii pedagogicznych. Cechuje ją umiejętność kierowania procesem myślowym studentów” (AO, x).

Kilka lat później, w 1981 roku, kolejny dyrektor Instytutu Pedagogiki i Psychologii, Kawula (pełnił tę funkcję od 1978 roku), wnosząc dla niej o nagrodę indywidualną, podkreślał, że pomimo poważnych problemów zdrowotnych niezwykle sumiennie wykonywała ona swoje obowiązki, zwłaszcza w Radzie Instytutu, jako kierownik zakładu oraz w zakresie kształcenia młodej kadry naukowej (AO, aa). Rok później Kawula również pozytywnie ocenił pracę naukowo-dydaktyczną Lipowskiej: „Doc. dr hab. Maria Lipowska należy do klasycznych przedstawicieli polskiej pedagogiki ogólnej. Posiada w tym zakresie niewątpliwe osiągnięcia i wiedzę. Niestety jej dalsza owocna praca dydaktyczna i naukowa została zaburzona przez długotrwałą chorobę oczu. W innym przypadku mogła już osiągnąć tytuł profesorski. Obecnie nadal docent Lipowska spełnia rzetelnie swe obowiązki dydaktyczne oraz opiekuje się młodszymi pracownikami. Od 4 lat jest przewodniczącą Rady Instytutu Pedagogiki i Psychologii” (AO, bb).

Opinie te, obejmujące cały okres zatrudnienia Lipowskiej na UMK, są bardzo pozytywne. Wszyscy przełożeni zwracali uwagę na takie jej cechy, jak aktywność, samodzielność, niezależność myślenia. Szczególnie akcentowano jej zaangażowanie w pracę dydaktyczną i wychowawczą oraz współpracę z otoczeniem społecznym i umiejętność popularyzowania wiedzy pedagogicznej. W opiniach tych w mniejszym stopniu akcentowano jej dorobek naukowy, podkreślając jej dokładność badawczą, refleksyjność i krytyczne spojrzenie na własne osiągnięcia.

Dysponujemy także wypowiedziami ucznia i współpracownika Lipowskiej, Nalaskowskiego, który szczególnie docenił jej zaangażowanie w kształcenie młodych kadr naukowych: „Pod jej opieką i kierownictwem lub dzięki wnikliwym recenzjom i udzielanym wskazówkom doktoryzowało się kilkanaście osób, a niektóre z nich osiągnęły następnie tytuły samodzielnych pracowników nauki. Uczniowie i współpracownicy Docent M. Lipowskiej zawdzięczają jej należyte przygotowanie do działalności dydaktycznej i samodzielnej pracy naukowej” (Nalaskowski, 1983, s. 4). Takie podejście cechowało, w jego ocenie, nie tylko jej współpracę z doktorantami, ale również ze wszystkimi studentami pedagogiki, zwłaszcza z osobami studiującymi w trybie zaocznym. Słu-

chaczom tym Lipowska stawiała wysokie wymagania, zależało jej bowiem na wysokim poziomie kształcenia, jednocześnie otaczała ich opieką i wsparciem: „Znała wszystkich studentów, orientowała się w postępach naukowych każdego z nich, znała ich problemy i kłopoty, była dla nich życzliwym opiekunem, doradcą, a także wzorem autentycznego pedagoga i szlachetnego człowieka” (Nalaskowski, 1983, s. 4).

Zakończenie

Z ostatniej wypełnionej przez Lipowską ankiety kwalifikacyjnej docenta z 1982 roku wynika, że zmagala się ona z szeregiem problemów utrudniających jej kontynuowanie pracy naukowo-badawczej. Zwróciła wówczas m.in. uwagę na skromne warunki socjalno-bytowe, mieszkała w spółdzielczym jednopokojowym mieszkaniu, na jej utrzymaniu pozostawały siostra z córką. Brakowało jej zatem oddzielnego pomieszczenia do pracy naukowej, którą dodatkowo utrudniała długotrwała choroba oczu. Wskazała także na inne ograniczenia związane z funkcjonowaniem Instytutu, takie jak brak materiałów do ćwiczeń, niedobór odpowiednich pomieszczeń na zajęcia dydaktyczne czy brak instytucyjowego pisma naukowego. Stwierdziła też, że widoczne na przestrzeni ostatnich lat specjalistyczne tendencje w pedagogice powodują niedoceniając teorię pedagogiczną, co ogranicza jej możliwości udziału w różnych pracach recenzentkich. Jednocześnie jednak wykazała, że była autorką czterech recenzji prac doktorskich oraz jednej recenzji habilitacyjnej (AO, bb).

Przechodząc na emeryturę w 1983 roku, wciąż była czynna naukowo i planowała opracować książkę dotyczącą profesora Kazimierza Sośnickiego (Nalaskowski, 1983, s. 5). Plany te jednak pozostały niezrealizowane, Lipowska zmarła 4 września 1985 roku (Kalembka, 2006). Jej biografia jest doskonałym przykładem tego, że edukację uniwersytecką można podejmować w każdym wieku. Gdy uzyskiwała tytuł magistra, miała 37 lat, 10 lat później uzyskała doktorat, a w wieku 56 lat została doktorem habilitowanym. Przez okres 50 lat była czynnym zawodowo nauczycielem, najpierw szkół rolniczych, a następnie wykładowcą akademickim. W trudnym momencie formowania się struktur nowo powstałego uniwersytetu w Toruniu i braków kadrowych otrzymała w 1946 roku szansę na zmianę swojej dotychczasowej drogi zawodowej. Spotkanie z profesorem Sośnickim, który był jej wykładowcą, pierwszym przełożonym w Katedrze i promotorem pracy doktorskiej, było z pewnością punktem zwrotnym w jej biografii. Warto podkreślić, że nawet po przejściu na emeryturę i przeprowadzce do Gdańska Sośnicki wspierał jej plany naukowe.

Z analizy zachowanych materiałów archiwalnych wynika, że Lipowska była cenionym pracownikiem naukowo-dydaktycznym. Szczególnie akcentowano jej działalność dydaktyczną, zaangażowanie w sprawy Katedry i Instytutu oraz pracę organizacyjną i społeczną. Niestety problemy zdrowotne, w tym przede wszystkim pogarszający się wzrok, w znacznym stopniu ograniczały zakres jej aktywności.

Bibliografia

(AUMK) Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, (AD) Akta doktorskie Marii Lipowskiej, sygn. H-30/13

- a) Decyzja o wszczęciu przewodu kandydackiego mgr Marii Lipowskiej z 28 XI 1956 roku.
- b) Protokół komisji egzaminu kandydackiego z pedagogiki ogólnej i nowych kierunków pedagogicznych (egzamin specjalistyczny) z 18 X 1958 roku.
- c) Odpis wyciągu z protokołu posiedzenia Rady Wydziału Humanistycznego UMK z 7 VI 1960 roku.
- d) Recenzja pracy p. Marii Lipowskiej [recenzja doktoratu przygotowana przez S. Wołoszyną z 30 VIII 1960 roku].
- e) Protokół z posiedzenia naukowego Rady Wydziału Humanistycznego UMK z 29 XI 1960 roku.
- f) Recenzja pracy doktorskiej ob. mgr Marii Lipowskiej pt. „Koncepcje wykształcenia ogólnego w programach szkoły polskiej z lat 1919–1920” [recenzja przygotowana przez L. Bandurę, odpis z 1961 roku].

(AUMK) Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, (AH) Akta habilitacyjne Marii Lipowskiej, sygn. H-47/5

- a) Wniosek K. Sośnickiego, Kierownika Zakładu Pedagogiki, do Dziekana Wydziału Humanistycznego UMK w sprawie mianowania st. asystenta Mgr Marii Lipowskiej na stanowisko adiunkta przy Zakładzie Pedagogiki UMK z 14 XII 1956 roku.
- b) Pismo doc. dr. Ludwika Bandury, p.o. kierownika Katedry Pedagogiki, do JM Rektora UMK w sprawie dalszego zatrudnienia M. Lipowskiej na stanowisku adiunkta z 15 I 1964 roku.
- c) Informacja o pracy naukowej ob. dr Marii Lipowskiej przygotowana przez L. Bandurę z 10 VI 1965 roku.

- d) Ocena pracy habilitacyjnej „Koncepcje wykształcenia ogólnego w programach zreformowanej szkoły polskiej” /Studium z pedagogiki porównawczej/ – dr MARII LIPOWSKIEJ [recenzja K. Sośnickiego dla UJ z 1 III 1966 roku].
- e) Ocena dorobku naukowego Pani Dr Marii Lipowskiej ze szczególnym uwzględnieniem pracy habilitacyjnej „Koncepcje wykształcenia ogólnego w programach zreformowanej szkoły polskiej” /Studium z pedagogiki porównawczej/ [recenzja Stefana Wołoszyna z 10 III 1966 roku].
- f) Ocena dorobku naukowego p. dr Marii Lipowskiej i jej pracy habilitacyjnej „Koncepcje wykształcenia ogólnego w programach zreformowanej szkoły polskiej” /Studium z pedagogiki porównawczej/ [recenzja Jana Konopnickiego z 14 IV 1966 roku].
- g) Recenzja rozprawy habilitacyjnej dr Marii Lipowskiej „Koncepcje wykształcenia ogólnego w programach zreformowanej szkoły polskiej” oraz ocena jej dorobku naukowego [recenzja Jana Zborowskiego z 10 XII 1966 roku].
- h) Pismo F. Korniszewskiego w sprawie przedłużenia zatrudnienia M. Lipowskiej, kierowane za pośrednictwem Dziekanatu Wydziału Humanistycznego do Rektoratu UMK, z 10 I 1967 roku.
- i) Protokół posiedzenia Komisji habilitacyjnej Wydziału Filozoficzno-Historycznego UJ z 12 I 1967 roku (odpis).
- j) Opinia kierownika Katedry Pedagogiki F. Korniszewskiego z 17 III 1968 roku.
- k) Opinia o dorobku naukowym ob. dr Marii Lipowskiej przygotowana przez L. Bandurę 28 IV 1968 roku.
- l) Ocena pracy habilitacyjnej „Koncepcje wykształcenia ogólnego w programach zreformowanej szkoły polskiej” /Studium z pedagogiki porównawczej/ i całokształtu dorobku naukowego [recenzja K. Sośnickiego dla UMK z 1 VII 1968 roku].
- m) Ocena pracy habilitacyjnej dr Marii Lipowskiej „Koncepcje wykształcenia ogólnego w programach zreformowanej szkoły polskiej” [recenzja L. Bandury z 29 VIII 1968 roku].
- n) Ocena pracy habilitacyjnej dr Marii Lipowskiej „Koncepcje wykształcenia ogólnego w programach zreformowanej szkoły polskiej. (Studium z pedagogiki porównawczej)”, Toruń 1966, wyd. UMK, ss. 198 oraz jej dotychczasowego opublikowanego naukowego dorobku [recenzja F. Korniszewskiego z 19 XI 1968 roku].
- o) Wniosek Komisji Rady Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w sprawie dopuszczenia dr Marii Lipowskiej do kolokwium habilitacyjnego z 2 XII 1968 roku.
- p) Protokół z posiedzenia naukowego Rady Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika z 24 IV 1969 roku.

- q) WNIOSEK do Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego w sprawie zatwierdzenia uchwały Rady Wydziału Humanistycznego UMK o nadaniu ob. dr Marii Lipowskiej stopnia doktora habilitowanego w zakresie pedagogiki z 7 V 1969 roku.
- r) Pismo Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z 9 X 1969 roku do Rektora UMK o zatwierdzeniu uchwały Rady Wydziału Humanistycznego z dnia 24 IV 1969 roku o nadaniu Marii Lipowskiej stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki.
- s) Wyciąg z protokołu posiedzenia Senatu UMK z 19 XI 1969 roku (wyciąg potwierdzony 25 XI 1969 roku).
- t) Pismo z Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego potwierdzające mianowanie na stanowisko docenta w Katedrze Pedagogiki z 31 I 1970 roku.

**(AUMK) Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu,
(AO) Akta osobowe Marii Lipowskiej, sygn. K-34 N/17**

- a) Świadcstwo wydane przez Państwową Szkołę Zawodową Żeńską, Oddział Seminarium Gospodarczego w Krakowie z 15 VI 1932 roku (odpis potwierdzony notarialnie 31 V 1937 roku).
- b) Opinia o pracy nauczycielskiej p. Marii Kosseckiej, p.o. nauczycielki w Szkole Rolniczej Żeńskiej w Zagórzcu, powiat morski z 15 VIII 1937 roku (odpis).
- c) Życiorys Marii Lipowskiej, rękopis z 30 VIII 1946 roku.
- d) Pismo od JM Rektora UMK Ludwika Kolankowskiego (nr 3601/46) z 1 X 1946 roku.
- e) Decyzja Ministerialnej Komisji Weryfikacyjnej przy Ministerstwie Oświaty z 12 III 1947 roku.
- f) Życiorys Marii Lipowskiej, rękopis z 23 IV 1949 roku.
- g) Opinia K. Sośnickiego z 25 IV 1949 roku.
- h) Opinia w sprawie mianowania mgr Marii Lipowskiej stałą asystentką przy Katedrze Pedagogiki WH UMK [z 1950 roku].
- i) Podanie o pracę w UMK na stanowisko młodszego asystenta z 28 III 1950 roku.
- j) Opinia K. Sośnickiego z 4 IV 1950 roku.
- k) Zestawienie częściowych egzaminów magisterskich złożonych przez ob. Marię Lipowską na stopień magistra filozofii w zakresie pedagogiki z 5 IV 1950 roku.
- l) Ankieta personalna z 3 VI 1953 roku.
- m) Wniosek K. Sośnickiego w sprawie mianowania st. asystenta mgr Marii Lipowskiej adiunktem z 12 XII 1956 roku.

- n) Protokół komisji w sprawie mianowania mgr M. Lipowskiej na stanowisko adiunkta przy Katedrze Pedagogiki UMK w Toruniu z 3 I 1957 roku.
- o) Pismo M. Lipowskiej do JM Rektora UMK z prośbą o stypendium z dnia 15 IV 1957 roku.
- p) Pismo M. Lipowskiej do JM Rektora UMK z prośbą o urlop naukowy z 14 V 1962 roku.
- q) Wniosek M. Lipowskiej o urlop naukowy do JM Rektora UMK z dnia 16 IV 1963 roku.
- r) Opinia L. Bandury przygotowana dla JM Rektora UMK z dnia 15 I 1964 roku.
- s) Opinia w sprawie przedłużenia p. dr Marii Lipowskiej stażu adiunkta przy Katedrze Pedagogiki UMK przygotowana przez prof. K. Sośnickiego z 24 I 1964 roku.
- t) Pismo M. Lipowskiej do JM Rektora UMK Witolda Łukaszewicza z dnia 30 IX 1967 roku.
- u) Pismo Rektora Łukaszewicza powołujące M. Lipowską na stanowisko kierownika Zawodowego Zaocznego Studium Pedagogicznego z 18 IX 1971 roku.
- v) Pismo M. Lipowskiej do Prorektora ds. Nauczania prof. Janusza Siedleńskiego z 26 X 1974 roku.
- w) Życiorys Marii Lipowskiej, rękopis z 27 V 1977 roku.
- x) Pismo B. Pleśniarskiego do Dziekana Wydziału Humanistycznego w sprawie dodatku specjalnego dla Marii Lipowskiej z 6 X 1977 roku.
- y) Wniosek M. Lipowskiej o urlop na poratowanie zdrowia do Rektora UMK Ryszarda Bohra z 8 IX 1978 roku.
- z) Pismo do Rektora UMK z dnia 15 IX 1981 roku.
- aa) Wniosek S. Kawuli o nagrodę indywidualną dla M. Lipowskiej z 28 IX 1981 roku.
- bb) Ankieta kwalifikacyjna docenta z 1982 roku.
- cc) Wniosek o nadanie M. Lipowskiej Orderu-odznaczenia KKOOP, przygotowany przez dziekana Witolda Wróblewskiego (dokument bez daty, Lipowska otrzymała order w 1983 roku).

Akty prawne

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej (1932). Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r. w sprawie zmiany rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 lutego 1928 r. o stosunku służbowym profesorów państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół (DzU RP nr 94, poz. 819, art. 112).

Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (1933). Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 21 marca

1933 r. o minimalnym wymiarze obowiązków pomocniczych sił naukowych (DzU nr 35, poz. 295).

Rozporządzenie Ministrów (1951). Rozporządzenie Ministrów: szkół wyższych i nauki, zdrowia, oświaty oraz kultury i sztuki z dnia 4 czerwca 1951 r. w sprawie obowiązkowego wymiaru czasu pracy pomocniczych sił naukowych (DzU nr 33, poz. 259).

Opracowania

Bandura, L. (1965). Katedra Pedagogiki. W: *Uniwersytet Mikołaja Kopernika 1956–1965* (s. 41–42). Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Bartczak, Z. (2010). *II Liceum Ogólnokształcące im. Marii Skłodowskiej-Curie w Piotrkowie Trybunalskim 1856–2006*. Piotrków Trybunalski: seria Biblioteka, Piotrków 800.

Biuletyn okolicznościowy wydany z okazji 150-lecia istnienia II Liceum Ogólnokształcącego im. Marii Skłodowskiej-Curie w Piotrkowie Trybunalskim (1856–2006) (2006). Pobrano 30 maja 2020 z: https://liceum2.piotrkow.pl/content/artykuly/files/150_lat_biuletyn.pdf.

Borowicz, R., Kostyło, H., Szulakiewicz, W. (2009). *Elżbieta Zawacka „Zo”*. Portret akademicki. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Conelly, J. (2014). *Zniewolony uniwersytet. Sowietyzacja szkolnictwa wyższego w Niemczech wschodnich, Czechach i Polsce 1945–1956*. Warszawa: IHN PAN.

Dybiec, J. (1998). Konopnicki Jan. W: W. Bobrowska-Nowak, D. Drynda, *Słownik pedagogów polskich* (s. 92–93). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Frąckowiak, A., Góralska, R., Pólturzycki, J., Solarczyk-Szwec, H. (red.) (2009). *Elżbieta Zawacka 1909–2009*. Radom: WNITeE.

Frąckowiak, A., Pólturzycki, J., Solarczyk-Szwec, H. (red.) (2009). *Elżbieta Zawacka. Pisma pedagogiczne*. Radom: WNITeE.

Hübner, P. (1992). *Polityka naukowa w Polsce w latach 1944–1953. Geneza systemu*, t. 1–2. Wrocław–Warszawa–Kraków: Wydawnictwo PAN.

Kalembka, S. (red.) (2006). *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945–2004. Materiały do biografii*. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Koła, A. (2020). Pamięć kobiet/ niepamięć o kobietach Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Kontekst teoretyczny i europejski (Europa Środkowa i Wschodnia). W: A. Derra, A. M. Koła, W. Piasek (red.), *Niewidzia(l)ne. Kobiety i historia Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu* (s. 191–208). Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

- Kolankowski, L. (1957). Powstanie i organizacja uniwersytetu. W: *Uniwersytet Mikołaja Kopernika 1945–1955* (s. 14–37). Warszawa: PWN.
- Kolbuszewska, J. (2020a). Kariery naukowe historyczek samodzielnych pracownic nauki w latach 1945–1989. *KLIO Polska. Studia i Materiały z Dziejów Historiografii Polskiej*, 12, 179–185.
- Kolbuszewska, J. (2020b). *Kobiety w drodze na Olimp... Akademicki awans polskich historyczek (od schyłku XIX wieku po rok 1989)*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Kozłowski, R. (1999). Uwarunkowania polityczne działalności Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w latach 1945–1989. *Zapiski Historyczne*, 74(1), 87–127.
- Lipowska, M. (1958). Zasada pogładowości w pracy dydaktycznej na uniwersytecie. (Uwagi na marginesie prowadzenia ćwiczeń z pedagogiki). *Życie Szkoły Wyższej*, 9, 38–57.
- Lipowska, M. (1959/1960a). Kongresy pedagogiczne międzynarodowe (ważniejsze). *Kalendarz Nauczycielski*, 168–173.
- Lipowska, M., (1959/1960b). Kongresy pedagogiczne w Polsce. *Kalendarz Nauczycielski*, 174–178.
- Lipowska, M. (1959/1960c). Sejm Nauczycielski. *Kalendarz Nauczycielski*, 217–219.
- Lipowska, M. (1959/1960d). Zjazd Oświatowy w Łodzi. *Kalendarz Nauczycielski*, 240–242.
- Lipowska, M. (1960). Koncepcje ogólnego wykształcenia średniego w programach szkoły polskiej z lat 1919–1922. *Ruch Pedagogiczny*, 3, 12–22.
- Lipowska, M. (1961). *Koncepcja wykształcenia ogólnego w programach szkoły polskiej z lat 1919–1922*. Toruń: Towarzystwo Naukowe w Toruniu.
- Lipowska, M. (1963). Kształcenie naukowego myślenia w nauczaniu pedagogiki. *Ruch Pedagogiczny*, 4, 75–80.
- Lipowska, M. (1965). Zjazdy i Kongresy Pedagogiczne ZNP. *Ruch Pedagogiczny*, 5–6, 72–85.
- Lipowska, M. (1966). *Koncepcja wykształcenia ogólnego w programach zreformowanej szkoły polskiej. (Studium z pedagogiki porównawczej)*. Toruń: Wydawnictwa Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Lipowska, M. (1969). Koncepcje wychowania w polskich programach szkolnych okresu międzywojennego. *Rozprawy z Dziejów Oświaty*, 12, 3–48.
- Lipowska, M. (1974). Profesor dr Kazimierz Sośnicki jako nauczyciel akademicki. (Ze wspomnień ucznia). *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Pedagogika*, IV, Nauki Humanistyczno-Społeczne, 65, 29–32.
- Majorek, C. (1996). Biografia edukacyjna. W: K. Puchowski, J. Żerko (red.), *Szlakami przeszłości i czasów współczesnych*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.

- Majorek, C. (1997). Rola badań biograficznych w rekonstrukcji dziejów oświaty i pedagogiki w Galicji. W: C. Majorek, J. Potoczny (red.), *Galicja i jej dziedzictwo*, t. 9: *Biografie pedagogiczne* (s. 11–24). Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie.
- Michalski, S. (1981). *Wiedza rolnicza w walce o postęp na wsi. Rzecz o Jadwidze Dziubińskiej*. Warszawa–Poznań: PWN.
- Nalaskowski, S. (1983). W siedemdziesięciolecie urodzin i trzydziestopięciolecie pracy doc. dr hab. Marii Lipowskiej na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Pedagogika*, XI, 3–6.
- Nalaskowski, S. (1998). Lipowska Maria. W: W. Bobrowska-Nowak, D. Drynda (red.), *Słownik pedagogów polskich* (s.120–121). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Nalaskowski, S. (2009). Początki pedagogiki i jej rozwój w latach 1945–2000 widziane oczami nestora. W: S. Nalaskowski, W. Szulakiewicz, *Pedagogika toruńska. Od katedry do wydziału* (s. 13–42). Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Pleśniarski, B. (1957). Z działalności Katedry Pedagogiki UMK. *Kwartalnik Pedagogiczny*, 189–194.
- Prosińska-Jackl, M. (red.) (1994). *Słownik historyków polskich*. Warszawa: Wydawnictwo Wiedza Powszechna.
- Sośnicki, K. (1957). Katedra Pedagogiki. W: *Uniwersytet Mikołaja Kopernika 1945–1955* (s. 71–73). Warszawa: PWN.
- Stańczak-Wiślicz, K., Perkowski, P., Fidelis, M., Klich-Kluczevska, B. (2020). *Kobiety w Polsce 1945–1989. Nowoczesność – równouprawnienie – komunizm*. Kraków: TAIWPN.
- Syrek, E. (1998). Zborowski Jan. W: W. Bobrowska-Nowak, D. Drynda, *Słownik pedagogów polskich* (s. 227–228). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Szulakiewicz, W. (2008). Bandura Ludwik Ryszard. W: A. Meissner, W. Szulakiewicz (red.), *Słownik biograficzny polskiej historii wychowania* (s. 63–68). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Szulakiewicz, W. (2009). Kierownicy Katedry Pedagogiki, dyrektorzy Instytutu Pedagogiki i Psychologii oraz Instytutu Pedagogiki i ich sylwetki naukowe. W: S. Nalaskowski, W. Szulakiewicz, *Pedagogika toruńska. Od katedry do wydziału* (s. 59–84). Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Wiechnik, O. (2019). *Poselki, osiem pierwszych kobiet*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.
- Wieczorek, T. (1968). *Zarys dziejów szkolnictwa rolniczego w Polsce do 1939 roku*. Wrocław: Państwowe Wydawnictwo Szkolnictwa Zawodowego.

- Wojtczak, K. (2013). O ustroju szkół wyższych na przestrzeni lat 1920–1990. *Studia Prawa Publicznego*, 3, 43–79.
- Wojtczak, K. (2016a). O stopniach naukowych w Polsce Ludowej. Część 1: Niższe stopnie naukowe. *Studia Prawa Publicznego*, 13, 27–65.
- Wojtczak, K. (2016b). O stopniach naukowych w Polsce Ludowej. Część 2: Organizacja aspirantury naukowej i studiów doktoranckich. *Studia Prawa Publicznego*, 14, 49–92.
- Wojtczak, K. (2017a). Habilitacja w Polsce Ludowej. Część 1: Warunki i przebieg habilitacji w prawie szkół wyższych. *Studia Prawa Publicznego*, 17, 25–61.
- Wojtczak, K. (2017b). Habilitacja w Polsce Ludowej. Część 2: Warunki i przebieg habilitacji w prawie o stopniach i tytułach naukowych. *Studia Prawa Publicznego*, 18, 43–81.
- Wróblewski, W., Wajda, K. (1992). Wydział Humanistyczny. W: *Uniwersytet Mikołaja Kopernika 1966–1980*, t. 1 (s. 38–40). Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Agnieszka Wałęga – doktor habilitowana, Katedra Teorii Wychowania, Instytut Nauk Pedagogicznych, Wydział Filozofii i Nauk Społecznych UMK, specjalność: historia edukacji. Jej zainteresowania naukowe obejmują: biografistykę pedagogiczną, czasopiśmiennictwo pedagogiczne XIX i XX wieku, pedeutologię historyczną oraz rozwój historii wychowania jako dyscypliny naukowej i przedmiotu nauczania.

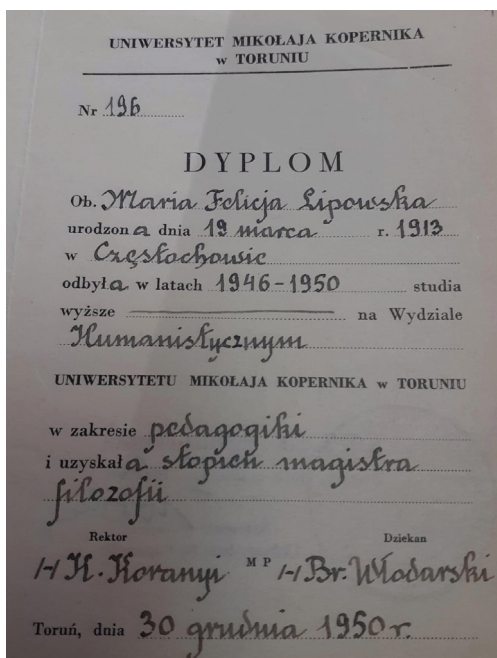
ANEKS

Fot. 1. Zdjęcie Marii Lipowskiej (AUMK, AO, Ankieta personalna z 3 czerwca 1953 roku)

Fot. 2. Zdjęcie Marii Lipowskiej – lata 60. XX wieku (AUMK, AH, Kwestionariusz osobowy z 25 kwietnia 1969 r.)

Fot. 3. Dyplom magisterski (AUMK, AD)

(GODŁO PAŃSTWOWE)

ODPIS

POLSKA RZECZPOSPOLITA LUDOWA
UNIwersytet
MIKOŁAJA KOPERNIKA W TORUNIU
WYDZIAŁ HUMANISTYCZNY

DYPLOM

OBYWATEL MARIA LIPOWSKA
URODZONA DNIA 19 MARCA 1913 ROKU
W CZEŚCICHOWIE

NA PODSTAWIE PRZEDŁOŻONEJ PRACY DOKTORSKIEJ POD TYTUŁEM
KONCEPCJA WYKSZTAŁCENIA OGÓLNEGO W PROGRAMACH
SZKOŁY POLSKIEJ Z LAT 1919-1922

I ZŁOŻONYCH EGZAMINÓW DOKTORSKICH
Z PEDAGOGIKI OGÓLNEJ ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM
WSPÓŁCZESNYCH KIERUNKÓW

ORAZ MATERIALIZMU DIALEKTYCZNEGO I HISTORYCZNEGO
ORAZ PO SPEŁNIENIU WSZYSTKICH WARUNKÓW WYMIENIONYCH
PRZEPISAMI USTAWY Z DNIA 5 LISTOPADA 1958 ROKU O SZKOŁACH
WYŻSZYCH (DZ. U. NR 68, POZ. 336)

UZYSKAŁ STOPIEŃ NAUKOWY DOKTORA
NAUK HUMANISTYCZNYCH
NADANY UCHWAŁĄ RADY WYDZIAŁU
HUMANISTYCZNEGO

Z DNIA 29 LISTOPADA 1960 ROKU

PROMOTOR

REKTOR

DZIEKAN

Prof. dr K. Sośnicki

Prof. dr St. Jaśkowski

Doc. dr K. Żurawski

NR 141

TORUŃ DNIA

12 STYCZNIA 1961 ROKU

Fot. 4. Dyplom doktorski (AUMK, AD)

DZIEKAN I RADA WYDZIAŁU HUMANISTYCZNEGO
UNIwersytetu MIKOŁAJA KOPERNIKA W TORUNIU

uprzejmie zapraszają na publiczną obronę pracy doktorskiej

mgr MARI I LIPOWSKIEJ

p. t.

KONCEPCJA WYKSZTAŁCENIA OGÓLNEGO
W PROGRAMACH SZKOŁY POLSKIEJ Z LAT 1919 - 1922

Promotorem jest prof. dr Kazimierz Sośnicki

Recenzentami: doc. dr Ludwik Bandura

i doc. dr Stefan Wołoszyn

Obrona odbędzie się dnia 29-go listopada 1960 r. o godz. 16⁰⁰
w Sali Posiedzeń Senatu, Coll. Maius, II piętro, Fosa Staromiejska 3

Jeden egzemplarz pracy doktorskiej wraz z opiniami recenzentów znajduje się
w Bibliotece Głównej UMK do wglądu zainteresowanym osobom.

K-11/1199

Fot. 5. Zawiadomienie o planowanej obronie pracy doktorskiej (AUMK, AD)

Warszawa, dn. 31 stycznia 1970 r.

MINISTER
OSWIATY I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

Nr DU-4-19711-10/70

Obywatelka
dr hab. Maria LIPOWSKA
Uniwersytet Mikołaja Kopernika
w Toruniu

POLECONY

Powożuję Obywatelkę z dniem 1 lutego 1970 r.
na stanowisko docenta w katedrze pedagogiki
na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Mikołaja
Kopernika w Toruniu.

Uposażenie będzie Obywatelka otrzymywała w wy-
sokości i na zasadach przewidzianych w przepi-
sach o uposażeniu pracowników nauki szkół wyż-
szych.

W celu objęcia obowiązków na stanowisku docen-
ta oraz złożenia ślubowania zechce Obywatelka
Docent zgłosić się u Rektora Uniwersytetu Mi-
kołaja Kopernika w Toruniu.

V- MINISTER
[Signature]
Wit Drajlich

Do wiadomości:

Obywatel Rektor
Uniwersytetu
Mikołaja Kopernika
w Toruniu

K-2ka- 170

Dr inż. Wych. Humanistyczny
Kwat. Pedagogiki
Kwestura 2 poleceniami.
miesięczny uposażeniu 2200 zł
w wysokości 21 3000 zł
ona dochodzi specjalny
21 1250 1-1 od 11 70
Rektor-

Fot. 6. Akt mianowania na stanowisko docenta (AUMK, AO)